

GLOBAL CITIZENSHIP EDUCATION

Magazine 2023

20 jaar wereldburgerschapeducatie in
Europa: en 30 jaar in het vooruitzicht!

Enabel

Global Citizenship Education Centre of Expertise

INLEIDING

2022 was een druk jaar voor het kenniscentrum voor wereldburgerschapeducatie van Enabel, maar twee gebeurtenissen sprongen eruit:

Ten eerste smolten de programma's Kruit en Annoncer la Couleur samen tot BeGlobal. Deze naamsverandering weerspiegelt twee realiteiten: ten eerste het federale karakter van het wereldburgerschapeducatieprogramma van Enabel. Hoewel de realiteit van de onderwijswereld in België per gemeenschap verschilt, overstijgt de erkende expertise van België op het gebied van wereldburgerschapeducatie (WBE) de verschillen tussen de gemeenschappen.

Ook betekent deze naamsverandering de transformatie van ons programma in een laboratorium van ideeën en praktijken in WBE. Via haar kenniscentrum in WBE positioneert Enabel zich in complementariteit met de andere actoren van de Belgische WBE-sector als een vakman die werkt aan de versterking van een kwaliteitsvolle WBE in België: pleiten voor de veralgemening en verankering ervan in onderwijssystemen; voorstellen van vergaderingen en uitwisselingen tussen de verschillende actoren, verstrekken van kwaliteitsmateriaal voor praktijkmensen; innovatieve en op bewijzen gebaseerde praktijken identificeren en promoten; wetenschappelijke, conceptuele en praktische vooruitgang in het veld verspreiden; uitwisselingen tussen België en partnerlanden bevorderen over ideeën en acties die internationale solidariteit en concrete verbintenissen versterken om een rechtvaardigere en duurzamere wereld op te bouwen.

Ten tweede stond het jaar 2022 ook in het teken van de goedkeuring van een nieuw Europees kader voor WBE. Deze Verklaring van Dublin, die een vervolg is op de Verklaring van Maastricht 20 jaar later, is het resultaat van een lang proces onder leiding van GENE (Global Education Network Europe), waarbij vele actoren betrokken waren: regionale, nationale en jongerenvertegenwoordigers, mensen uit de praktijk en NGO's, de onderzoeks- en onderwijssector, kritische vrienden, enz.

Dit nieuwe Europese kader voor het opbouwen en versterken van kwaliteitsvolle WBE in Europa geeft veel mogelijkheden voor de sector, wat worden besproken in deze 2023-editie van het jaarlijkse magazine van BeGlobal.

We zijn erg blij en trots om de bijdragen te verwelkomen van Liam Wegimont (Executive Director van GENE - Ierland), Sabine Seiffert (voorheen Global Engagement en nu Berlin Development Policy Council - Duitsland), Annamaria Vicsek (Ministerie van Onderwijs - Servië) en La Salete Cohelo (Angel Advisory Board - Portugal) en Ana Larcher Carvalho (GENE - Portugal). Deze verschillende auteurs behandelen elk verschillende facetten en gevolgen van de Verklaring van Dublin, met als doel deze bekend te maken bij de WBE-sector in België en elders, en er een instrument van te maken om WBE in Europa in te kaderen, te versterken en te verbeteren.

In de bijdrage van Liam worden de verschillen en de continuïteit tussen de Verklaring van Maastricht en de Verklaring van Dublin besproken; in de bijdrage van Sabine worden de manier waarop de Verklaring van Dublin tot stand is gekomen, de besluitvormingsprocessen en de inhoud gepresenteerd; in de bijdrage van Annamaria worden de politieke en praktische implicaties van de Verklaring besproken; en in de bijdrage van La Salete en Ana worden de deuren besproken die de Verklaring van Dublin opent voor WBE-onderzoek en -innovatie in de praktijk.

Veel leesplezier!

*Caroline Decombel & Cécile Giraud
GCE Centre of expertise – Enabel*

Wereldburgerschapseducatie van de Verklaring van Maastricht tot de Verklaring van Dublin

Liam Wegimont - Uitvoerend Directeur GENE - Ierland

Wereldburgerschapseducatie (WBE) in Europa is de afgelopen 20 jaar sterk gegroeid. In dit artikel bekijken we die groei en vergelijken we de Verklaring van Maastricht uit 2002 met de meer recente Verklaring van Dublin uit 2022.

De Verklaring van Maastricht (2002)

Het beleidskader voor WBE op Europees niveau ontstond in 2002. Bij de Verklaring van Maastricht over WBE, waarover tijdens het congres in november 2002 overeenstemming werd bereikt, waren regeringen en maatschappelijke organisaties betrokken, en in mindere mate lokale en regionale overheden en parlementariërs.

De Verklaring van Maastricht bevatte een overeengekomen definitie van WBE: «WBE is onderwijs dat de ogen en geesten van mensen opent voor de realiteit van de wereld en hen wakker schudt om een wereld van meer rechtvaardigheid, gelijkheid en mensenrechten voor iedereen tot stand te brengen».

Uit de Verklaring van Maastricht bleek ook duidelijk dat WBE werd opgevat als een synthetisch, overkoepelend concept - dat verschillende tradities samenbrengt: «Wereldburgerschapseducatie omvat ontwikkelingseducatie, mensenrechteneducatie, duurzaamheidseducatie, milieueducatie, vredeseducatie, interculturele educatie en de mondiale dimensies van burgerschapseducatie».

Het congres van Maastricht was een soort mijlpaal in de groei van WBE in Europa omdat het:

- de nadruk legde op de politieke noodzaak van steun voor WBE als voorwaarde voor een kritische publieke betrokkenheid bij mondiale ontwikkeling en duurzaamheid
- de nadruk legde op de noodzaak van betrokkenheid van belanghebbenden en interministeriële samenwerking

- opriep tot het opzetten van een systeem van nationale rapportage en tot Europees beleidsleren, door het voorstel voor een Europees *peer review* proces voor WBE (Zie voor deze verslagen www.gene.eu)
- expliciet opriep tot meer financiering voor WBE.

De Verklaring van Maastricht was belangrijk voor het beleidskader rond WBE, omdat daarin het begrip «recht op WBE van goede kwaliteit voor alle burgers» stevig werd verankerd als maatstaf voor vooruitgang bij de verwezenlijking van WBE. Wat later werd omschreven als een «op rechten gebaseerde, universalistische benadering» van WBE, begon ook steeds meer te verschijnen als een gemeenschappelijke beleidstaal in nationale strategiedocumenten.

Achteraf gezien, wat was het effect van de Verklaring van Maastricht op beleids- en andere niveaus, als strategisch kader? Volgens professor Douglas Bourn «is de Verklaring van Maastricht ... de basis geworden voor vele nationale strategieën in Europa inzake WBE ... [en het effect] is met name zichtbaar in de reeks *peer reviews* van het beleid en de praktijken van verschillende landen ...». Het is niet alleen nuttig gebleken voor overheidsbeleid en beleidsonderzoek, maar ook op beleidsniveau en in de praktijk van belanghebbenden. Een van de leiders van het maatschappelijke middenveld bij de voorbereiding van de recente Verklaring van Dublin, Patricija Virtic, van SLOGA - het Sloveense nationale platform van NGO's, verwoordde bondig over het effect van Maastricht twintig jaar geleden: [«De Verklaring van Maastricht was een enorme mijlpaal, als we er nu op terugkijken.»](#)

WBE in Europa: groei en verbeteringstrends in 20 jaar

In 20 jaar tijd zijn er veel positieve trends geweest op het gebied van WBE, waarvan er vele worden beschreven in de nieuwe Europese Verklaring. Deze omvatten versterkte beleidskaders op Europees niveau; en een groeiend aantal Europese landen met sterke (en vaak herziene) nationale strategieën die steunkaders bieden voor betere kwaliteit en een groter bereik.

In een toenemend aantal Europese landen is er veel meer interministeriële samenwerking en coördinatie dan voorheen. Een grotere nadruk op gelijkwaardigheid en gelijkheid overheerst in het WBE-beleid, aangezien beleidsmakers proberen alle mensen in elk land in Europa te bereiken: ook degenen die door de huidige onderwijsystemen worden verwaarloosd. Er is meer aandacht voor een institutionele totaalaanpak en er is meer erkenning voor de noodzaak om belanghebbenden, waaronder maatschappelijke organisaties en representatieve jongerenorganisaties, bij het beleid te betrekken.

Terwijl er 20 jaar geleden een schaarste was aan gegevens over WBE, is dit nu sterk verbeterd en zijn er meer gegevens en onderzoeken beschikbaar. 20 jaar geleden werd gestreefd om zuidelijke/mondiale stemmen op te nemen in WBE, maar slechts enkele landen (bijvoorbeeld Noorwegen en het VK) pasten een dergelijke aanpak toe. Nu is er in veel landen een duidelijke focus op dergelijke benaderingen - en op gerelateerde postkoloniale analyse, dekolonisatie van curricula, en het opnemen van migranten- en minderheidsgemeenschappen.

Ten slotte is de totale financiering uit de nationale begrotingen in heel Europa in 20 jaar verdubbeld - goed nieuws, maar natuurlijk is dit vanaf een zeer laag startpunt, en de financiering is nog steeds schamel in vergelijking met de reclamebudgetten van bijvoorbeeld grote parfumbedrijven!

Niettemin, 20 jaar na Maastricht en gezien de vele veranderingen en uitdagingen waarmee de wereld en leerlingen nu worden geconfronteerd, die 20 jaar geleden nog niet bestonden: het was tijd voor een nieuwe Verklaring.

De nieuwe Europese Verklaring over WBE tot 2050 - de Verklaring van Dublin

In juni 2021 begon het proces ter voorbereiding van een nieuwe Europese Verklaring over WBE tot 2050; in gedachten houdend dat het in november 2022 20 jaar geleden zou zijn dat het congres en de Verklaring van Maastricht plaatsvonden. In 20 jaar is er veel veranderd. Bij het nieuwe proces, dat door GENE werd bijeengeroepen en door Ierland en Luxemburg werd geleid, waren nationale beleidsmakers uit Europese landen betrokken en ook jongerenorganisaties, maatschappelijke organisaties, lokale en regionale overheden, academici, kritische mondiale vrienden van over de hele wereld en internationale organisaties die op dit gebied actief zijn (de Europese Commissie, de OESO, de Raad van Europa, de UNESCO en de VN).

Het intergouvernementele redactieproces werd voorgezeten door Ierland (dat in november 2022 het congres in Dublin organiseerde) met Luxemburg als vicevoorzitter, terwijl GENE het secretariaat verzorgde (www.gene.eu). Het redactiecomité bestond uit vertegenwoordigers van Oostenrijk, België, Tsjechië, Finland, Frankrijk, Ierland en Luxemburg, en omvatte ook een vertegenwoordiger van Engagement Global, Duitsland, die de raad van bestuur van GENE vertegenwoordigde. De Verklaring onderging talrijke herzieningen en hield rekening met de feedback van de hierboven vermelde groepen.

De definitieve tekst van de nieuwe Europese Verklaring over WBE tot 2050, die op 4 november 2022 tijdens het congres in Dublin werd goedgekeurd, omvat:

- een preambule die de brede consensus schetst waarop de Verklaring is gebaseerd
- Een contextueel gedeelte waarin het scala en de complexiteit van uitdagingen en crisissen wordt geschetst, en het belang van onderwijs in deze context.
- Een visie op een rechtvaardiger wereld en op de noodzaak van en het recht op WBE
- een beknopte definitie van WBE (met meer details in bijlage 1)
- een samenvatting van bestaande internationale overeenkomsten en verbintenissen (met meer details in bijlage 3)

- Een overzicht van de vooruitgang die in de afgelopen 20 jaar op het gebied van WBE is geboekt, waarop kan worden voortgebouwd
- Een overzichtsanalyse van de context, en
- erkenning van het belang van WBE
- De tekst wordt afgesloten met verbintenissen op nationaal en Europees niveau en bevat een bijlage 2 met beheersbare en duidelijke stappen op weg naar verwezenlijking, met jaarlijkse en vijfjarige benchmarks.

De Verklaring ontwikkelt ook een meer gedetailleerde en vernieuwde definitie van WBE - voortbouwend op de definitie van Maastricht, maar verdergaand (bijlage 1); stelt een systeem voor om de vooruitgang te volgen (bijlage 2) en bouwt voort op bestaande beleidstoezeggingen op Europees en internationaal niveau (bijlage 3).

Wat de definitie betreft, stelt de nieuwe Verklaring van Dublin het volgende: «WBE is onderwijs dat mensen in staat stelt kritisch na te denken over de wereld en hun plaats daarin; om hun ogen, hart en geest te openen voor de realiteit van de wereld op lokaal en mondiaal niveau. Het stelt mensen in staat te begrijpen, zich voor te stellen, te hopen en te handelen om een wereld tot stand te brengen van sociale en klimaatrechtvaardigheid, vrede, solidariteit, gelijkheid en rechtvaardigheid, duurzaamheid op aarde en internationale verstandhouding. Het gaat om respect voor mensenrechten en diversiteit, inclusie en een waardig leven voor iedereen, nu en in de toekomst.»

Er is uiteraard sprake van een duidelijke continuïteit tussen de definitie van Maastricht en die van Dublin, maar ook van een aantal substantiële wijzigingen, die volgens mij als volgt kunnen worden samengevat

- een verbreding, zodat ook zaken die nu aan de orde zijn en 20 jaar geleden minder evident waren, eronder vallen;
- een verdieping: de antropologie die aan de definitie ten grondslag ligt omvat een complexer en genuanceerder begrip van wat het is om mens te zijn, en het pedagogisch perspectief van de Verklaring suggereert een dieper begrip van de aard van het menselijk weten, het menselijk worden, het leren en het menselijk handelen;
- een versnelling, die een groter gevoel van urgentie (en levenskracht) benadrukt dan tot nu toe, en ook explicieter het belang van hoop en verbeelding in WBE benadrukt.

Er zijn veel tekenen van zowel continuïteit als vooruitgang. De kern van de visie van het congres van Maastricht in 2002 was de noodzaak om silo's te overstijgen; in de nieuwe Verklaring wordt de onnodige scheiding tussen EDO, WBE en andere vormen van mondiaal leren gewoon als onnodig erkend. Een van de sterke punten van de Verklaring van Dublin, die ook aansluit bij de Verklaring van Maastricht, is de nadruk die wordt gelegd op de erkenning van uiteenlopende tradities en verschillende nationale gebruiken, maar ook op de noodzaak om uiteenlopende concepten samen te brengen in een gemeenschappelijk, alomvattend *haerin*

Conclusie

Er zijn natuurlijk nog veel diepgaande uitdagingen die de hierboven geschetste kern van WBE kunnen bedreigen - hoe belangrijke feiten aan te leren in een «postwaarheid»-wereld; hoe de democratie te versterken in het licht van een heroplevend fascisme; hoe les te geven in rechtvaardigheid en vrede wanneer oorlogsvoering gepaard gaat met een oorlog tegen de werkelijkheid; hoe door te gaan op de weg van dekolonisering van leerplannen in het licht van een verzet tegen kritisch denken; samen met de uitdagingen van sociale media, van kunstmatige intelligentie, enz.

Maar hoewel er veel uitdagingen zijn, is de langzame en gestage vooruitgang die in 20 jaar is geboekt op het gebied van WBE - zoals enigszins gedetailleerd beschreven in de recente Verklaring van Dublin (blz. 2-3) - een duidelijk teken, zelfs sinds november, van een heropleving van de politieke en strategische steun voor WBE in veel landen. Dit gaat gepaard met het duidelijke akkoord dat WBE van cruciaal belang is voor de toekomst van de planeet, onze mensen en ons meest menselijke verlangen naar rechtvaardigheid, vrede, eerlijkheid, mondiale solidariteit en menselijke bloei - wat suggereert dat er inderdaad redenen zijn om hoopvol te zijn, redenen om ons een betere wereld voor te stellen en te leren hoe we die samen kunnen bereiken.

Over het schrijfproces van de Verklaring van Dublin

Sabine Seiffert - Raad van Bestuur GENE

Engagement Global (Duitsland, tot 1 maart 2023) & Berliner Entwicklungspolitischer Ratschlag - Raad voor het Ontwikkelingsbeleid van Berlijn (Duitsland, sinds 1 maart 2023)

De verklaring van Dublin over wereldburgerschapseducatie (WBE) in Europa tot 2050 is een strategisch kader voor een visie en engagement voor meer rechtvaardigheid, solidariteit, duurzaamheid, gelijkheid en gelijkwaardigheid door kwalitatieve WBE in Europa tot 2050. Om deze strategie te creëren koos GENE voor een stapsgewijs en participatief proces dat 18 maanden duurde en waarbij honderden betrokkenen en geïnteresseerden uit Europa en de hele wereld betrokken waren.

Wie waren de betrokkenen?

GENE bracht - samen met het gastland Ierland en het mede-gastland Luxemburg - belangrijke actoren, beleidsmakers en WBE-deskundigen bijeen om een langetermijnvisie voor WBE tot 2050 te creëren en deze te koppelen aan nationale en Europese initiatieven om onderwijsstelsels in Europa te versterken.

Het proces was gericht op meerdere betrokkenen, in het besef dat verschillende betrokkenen verschillende rollen, verantwoordelijkheden en mogelijkheden hebben om WBE op Europees, nationaal en regionaal niveau uit te voeren, te vergroten of te verbeteren. De inzet was gericht op consolidatie en samenhang, een sterker politiek engagement en een diepere en langere visie op kwaliteitsvolle WBE voor iedereen in Europa en de wereld, waarbij jongeren en kritische vrienden bij het proces werden betrokken.

Beleidsmakers uit GENE-lidstaten - die ministeries van onderwijs, ontwikkeling en buitenlandse zaken vertegenwoordigen - hebben samen met het GENE-secretariaat de opstelling van de Verklaring van Dublin geleid en actief deelgenomen aan de totstandkoming van de verklaring, waarbij rekening is gehouden met de standpunten van alle andere betrokkenen.

Naast de beleidsmakers heeft GENE tijdens het hele proces ook overlegd met organisaties uit het maatschappelijke middenveld, lokale en regionale overheden en jongerenorganisaties. Het Europees Jeugdforum, de nationale jeugdraden en internationale jongerenorganisaties leidden de betrokkenheid van jongeren, CONCORD coördineerde de overlegvergaderingen met organisaties uit het maatschappelijke middenveld, terwijl PLATFORMA de lokale en regionale overheden betrok. In totaal waren ongeveer 60 organisaties uit het maatschappelijke middenveld, 70 jongerenorganisaties en meer dan een dozijn lokale en regionale overheden actief betrokken bij het overleg- en participatieproces.

Om de Verklaring van Dublin een niet-Europees perspectief te geven, werden meer dan 40 *Global Critical Friends* uitgenodigd als deskundigen uit andere regio's van de wereld. Daarnaast vroeg GENE, in samenwerking met het *Academic Network on Global Education and Learning* (ANGEL), aan onderzoekers om specifieke kwesties in kaart te brengen die relevant zijn voor de conceptualisering en definitie van WBE.

GENE bouwde ook een sterke dialoog op met internationale partnerorganisaties zoals de Europese Commissie, UNESCO, het Noord-Zuid Centrum van de Raad van Europa (NSC-COE), OESO, en UNECE om potentiële synergiën te identificeren op nationaal en internationaal niveau. Naast het verklaringsproces werkt GENE samen met UNESCO aan de herzieningsprocedure van de «UNESCO-aanbeveling 1974». De samenwerking tijdens het proces gaf de aanzet tot een verdere samenwerking tussen GENE en UNECE en het *North-South Centre*.

Hoe en waarom hebben we jongeren en kritische vrienden bij het proces betrokken?

Door samen te werken met jongerenorganisaties en wereldwijde kritische vrienden, erkent GENE het belang van de perspectieven en stemmen van jongeren in de architectuur van onderwijsbeleid en -programma's. Deze aanpak stelt jongeren niet alleen in staat om hun onderwijs en toekomst in eigen hand te nemen, maar zorgt er ook voor dat de gecreëerde oplossingen zijn afgestemd op hun behoeften en ambities.

Bovendien zorgde de medewerking van kritische vrienden voor een verscheidenheid aan perspectieven en ideeën, wat hielp om een meer omvattende en globale visie voor WBE te creëren. De inbreng van deskundigen uit de hele wereld hielp om een eurocentrisch perspectief te vermijden en zorgde in plaats daarvan voor een meer globale visie die rekening houdt met de historische realiteiten van de wereld, de gevolgen van de globalisering en de erfenissen van het kolonialisme. De samenwerking hielp een visie te creëren die verder gaat dan de traditionele eurocentrische opvatting van onderwijs, maar eerder een visie die wereldwijde culturen, talen en realiteiten omvat.

«Er was een inspanning van GENE om mensen met uiteenlopende standpunten te bereiken en niet enkel Europeanen omdat dit een Europees document is. (.) Ik vond dat heel goed. Want dan kun je ideeën vanuit verschillende perspectieven opnemen. Het andere is het consultatieve karakter van het proces. Er werden zoveel vergaderingen gehouden... GENE probeerde ideeën op te nemen en welk onderwerp dan ook dat naar voren kwam, en ze probeerden het in het proces te verwerken, (...). Wanneer we het hebben over WBE moeten we ontvankelijk zijn voor verschillende culturen. Dus dit is een pluspunt waar we ook van kunnen leren, om dingen op een consultatieve manier te doen, op een tolerante manier, zodat je allerlei verschillende ideeën kunt inbrengen. We leven in een kosmopolitische wereld, met verschillende ideeën, verschillende mensen. En als we die allemaal willen bereiken, hebben we zo'n aanpak nodig.» (Andrew Tabura, Ministerie van Onderwijs, Oeganda en lid van de *Global Critical Friends*-groep)

De groepen werkten gedurende het proces in besloten workshop sessies en presenteerden gedurende de 18 maanden meerdere keren hun visies en verwachte engagementen aan elkaar.

Hoe zijn we tot een consensus gekomen?

Gedurende het 18 maanden durende proces werd een voortdurende dialoog gevoerd, waarbij gebruik werd gemaakt van methoden voor consensusvorming die zijn afgeleid van de WBE-praktijk, aangezien GENE een gefaseerde reeks bijdragen van alle participanten over verschillende stadia faciliteerde. De consensus werd bereikt door samenwerking tussen politieke actoren, beleidsmakers, de leden van GENE en andere bovengenoemde groepen betrokkenen.

De voorzitter (Ierland) en de medevoorzitter (Luxemburg) werkten samen met het secretariaat van GENE voortdurend aan de totstandkoming van een consensus tussen het redactiecomité en de lidstaten, en zorgden er voor dat de standpunten van de betrokkenen voortdurend tot uiting kwamen in de nieuwe ontwerpen van de verklaring. De eerste workshops over de visie van de verklaring zijn reeds gehouden tijdens de GENE-rondetafelgesprekken voor beleidsmakers in 2020 en 2021.

Het proces begon met eerste raadplegingen, werkgroep vergaderingen binnen de verschillende groepen, gevolgd door de presentatie en bespreking van voorlopige resultaten en van verschillende versies van het ontwerp aan de GENE-lidstaten en betrokkenen. De lidstaten moesten in de winter van 2021/2022 schriftelijke voorstellen hebben. In maart 2022 werd op drie momenten input verzameld van betrokkenen, internationale deskundigen en beleidsmakers.

Beleidsmakers en betrokkenen werden in mei 2022 geraadpleegd met een ontwerp voor schriftelijke feedback. In juni en september werden officiële bijeenkomsten gehouden met regeringsdelegaties en -vertegenwoordigers om de bijdragen van de betrokkenen aan de ontwerpverklaring te presenteren en te werken aan een definitief ontwerp. Een redactiecomité hield rekening met de besprekingen en nam ook de resultaten van de verschillende werkgroepen in aanmerking en integreerde deze, evenals de opmerkingen van de wereldwijde kritische vrienden en feedback van het GENE-bestuur om ervoor te zorgen dat de belangrijkste punten uit de feedback van de betrokkenen volledig werden geïntegreerd.

Het redactiecomité bestond uit vertegenwoordigers van de ministeries en agentschappen van de GENE-lidstaten en een bestuurslid. Dit comité van beleidsmakers werd geselecteerd door het secretariaat van GENE, in overleg met de voorzitter en de medevoorzitter, na een open oproep aan alle lidstaten van GENE. De leden van het redactiecomité werden gekozen met het oog op deskundigheid, brede geografische spreiding, evenwicht tussen buitenlandse zaken/ontwikkeling en onderwijs, evenwicht tussen grote en kleine lidstaten, en genderevenwicht. Het comité adviseerde en onderhandelde over het redactieproces.

De deelnemers waren afkomstig van het Oostenrijkse Ontwikkelingsagentschap (ADA); het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken, Handel en Ontwikkelingssamenwerking; het ministerie van Buitenlandse Betrekkingen van de Tsjechische Republiek; het Finse Nationale Agentschap voor Onderwijs; het Franse ministerie van Buitenlandse en Europese Betrekkingen; het Ierse ministerie van Buitenlandse Betrekkingen/ Irish Aid en een vertegenwoordiger van de GENE-raad (Duitsland). Voor alle duidelijkheid: de huidige auteur was de vertegenwoordiger van het bestuur van GENE in het redactiecomité.

Vergaderingen van het redactiecomité

Het redactiecomité kwam in 6 vergaderingen bijeen om nieuwe ontwerpen te bespreken en goed te keuren.

- Eerste vergadering van het redactiecomité: 24 maart (Dublin/hybride)
- Tweede vergadering van het redactiecomité: 27 april (virtueel)
- Derde vergadering van het redactiecomité: 11 mei (virtueel)
- Derde vergadering van het redactiecomité: 1 juni (Parijs)
- Vijfde vergadering van het redactiecomité: 28 juni (virtueel)
- Zesde vergadering van het redactiecomité: 20 september (virtueel).

Ontwerp- en definitieve versies van de verklaring

Het redactieproces heeft geleid tot een aantal ontwerpen.

- 18 mei 1e ontwerp van de verklaring voor verspreiding
- 14 juli 2e ontwerpversie van de verklaring voor verspreiding
- 21 september 3e ontwerp van de verklaring voor verspreiding
- 20 oktober Definitief overeengekomen ontwerp na stilteprocedure.
- 4 november Definitieve versie van het congres Goedgekeurd 4 november 2022

Wat waren de meest besproken onderwerpen?

Met de verklaring van Dublin is een kader gecreëerd met een langetermijnperspectief. Daarom was het nuttig om zich tijdens het proces een voorstelling te maken van de uitdagingen en veranderingen waarmee de mensen in de toekomst te maken zullen krijgen - een onbekende en onvoorspelbare toekomst.

Het meest besproken is zeker de definitie van wereldburgerschapeducatie:

Wereldburgerschapeducatie is onderwijs dat mensen in staat stelt kritisch na te denken over de wereld en hun plaats daarin; om hun ogen, hart en geest te openen voor de realiteit van de wereld op lokaal en mondiaal niveau. Het stelt mensen in staat te begrijpen, zich voor te stellen, te hopen en te handelen om een wereld tot stand te brengen van sociale en klimaatrechtvaardigheid, vrede, solidariteit, gelijkheid en rechtvaardigheid, planetaire duurzaamheid en internationale verstandhouding. Het gaat om respect voor mensenrechten en diversiteit, inclusie en een waardig leven voor iedereen, nu en in de toekomst.

Tot wat en waarvoor moeten mensen in staat worden gesteld? Is «hoop» iets dat WBE kan versterken? Over wat voor soort rechtvaardigheid hebben we het als we aan WBE denken? Kan er sprake zijn van rechtvaardigheid zonder gelijkheid? Wat betekent «planetair» als we het hebben over een planetaire duurzaamheid?

Er waren belangrijke discussies over het aspect van de toekomst, dat in al ons denken en handelen - voor altijd - belichaamd moet zijn. Er werd vrij snel een consensus bereikt over de onderliggende waarden, de beginselen van WBE, het belang van de mondiale dimensie en elke vorm van mondiale solidariteit binnen Europa en wereldwijd.

Was er een grote verscheidenheid aan standpunten over WBE?

De Verklaring van Dublin gebruikt WBE als een intersectionele overkoepelende term, als een verenigend concept om samenhang te bevorderen, beleidsleren te stimuleren en silovorming te voorkomen om een groter algemeen effect in Europa tot 2050 te bereiken. WBE is een overkoepelende term die de complexiteit omvat om een gemeenschappelijke Europese visie te versterken.

Daarom erkent de verklaring dat de termen die in de verschillende Europese landen worden gebruikt, variëren naar gelang van de nationale omstandigheden en op internationaal niveau. Het belangrijkste is dat zij ook erkent hoe het gebruik van specifieke termen en definities in de loop van de tijd verandert.

Terwijl in de Verklaring van Maastricht (2002) onder WBE ontwikkelingseducatie, mensenrechteneducatie, duurzaamheidseducatie, conflictpreventie-educatie, en interculturele educatie wordt verstaan, is het intersectionele begrip van de term in de Verklaring van Dublin verruimd: WBE, of onderwijs voor mondiaal burgerschap en internationale solidariteit, mondiaal leren, antiracistisch onderwijs, onderwijs voor gendergelijkheid en mondiaal jeugdwerk.

De veranderingen weerspiegelen een nieuw begrip van het belang van internationale solidariteit en respect voor diversiteit om de mensenrechten van alle volkeren - vooral van de meest kwetsbare en geïsoleerde - lokaal en wereldwijd te respecteren. Het verruimde begrip weerspiegelt ook de behoefte aan een wereld van sociale en klimaatrechtvaardigheid in tijden van meervoudige crisis.

De aangepaste term en het nieuwe WBE—begrip weerspiegelt ook een nieuwe reeks onderliggende waarden en beginselen van WBE. WBE benadrukt het belang van de onderlinge verbondenheid tussen lokale en mondiale dimensies op een fysieke manier - over kwesties die mensen, hun culturen, andere levende wezens en de planeet raken; maar het houdt ook rekening met de mondiale dimensie van tijd, waarbij gekeken wordt naar de onderlinge verbondenheid tussen generaties; en tussen verleden, heden en (een onbekende) toekomst.

Wat werd als het belangrijkste beschouwd?

De Verklaring van Dublin heeft het potentieel om Europees onderwijs een nieuwe, kosmopolitische en op solidariteit en rechten gebaseerde oriëntatie te geven om invloed uit te oefenen op mondiale rechtvaardigheid. WBE zelf is daarom de sleutel tot versterking van de transformerende kracht van het onderwijs en de transformatie van het onderwijs.

Het belangrijkste punt voor de Verklaring van Dublin was te zorgen voor een duidelijk conceptueel kader dat de verscheidenheid aan concepten omvat, met duidelijkheid over de onderlinge relaties. Net zoals het 20 jaar geleden enigszins nieuw was om te vragen WBE in het formele onderwijs te implementeren, is het nu duidelijk dat WBE vandaag deel moet uitmaken van alle onderwijssectoren, met inbegrip van formele, niet-formele en informele settings, en voor levenslang en levensbreed leren. WBE moet gericht zijn op alle mensen, en daarom moet WBE van goede kwaliteit ook verwaarloosde stemmen en stemmen van buiten Europa omvatten, waaronder die uit het Zuiden.

Het ontwikkelen en versterken van analyse, toezicht en evaluatie van WBE op alle niveaus werd ook cruciaal geacht om hoge normen voor het toezicht op en de evaluatie van WBE te waarborgen, maar uiteraard ook om de kwaliteit van WBE verder te verbeteren. Voorts werden een sterkere interministeriële en regeringsbrede aanpak op nationaal niveau en een sterkere samenhang tussen internationale initiatieven van belang geacht. Ten slotte werd een sterk financierings- en toezichtmechanisme als een belangrijk aspect van de Verklaring van Dublin beschouwd.

Dit samenwerkingsproces heeft bijgedragen tot een meer holistisch en genuanceerd inzicht in de rol van het onderwijs bij de aanpak van de complexe mondiale vraagstukken en heeft een kader geboden voor de creatie van een rechtvaardigere en eerlijkere wereld.

Verder heeft het bijgedragen tot een visie die verder gaat dan de traditionele eurocentrische opvatting van onderwijs, maar veeleer een visie is die alle wereldculturen, de complexiteit van de wereld en de verschillende realiteiten van mensen omvat.

De politieke implicaties van de Verklaring van Dublin over wereldburgerschapsonderwijs

Annamária Vicsek - Ministerie van Onderwijs van Servië

We leven in een snel veranderende wereld die gevormd en uitgedaagd wordt door culturele en etnische diversiteit, milieu- en economische crisissen, digitale versnelling en extreme demografische tendensen, bedreigd door pandemieën en oorlogen. In deze instabiele en onveilige wereld zijn nieuwe, mondiale competenties nodig, waarbij een open geest, diversiteit en onderlinge verbondenheid de enige weg vooruit zijn. Een mondiaal perspectief op de wereld om ons heen kan een hele uitdaging zijn, maar het biedt ongetwijfeld een geweldige basis om mondiale uitdagingen op globaal niveau aan te pakken.

De COVID-19 pandemie heeft enorme veranderingen in ons leven gebracht waaraan we ons in zeer korte tijd moesten aanpassen. We hebben bewezen dat onderwijssystemen zich op opmerkelijke wijze en in opmerkelijk tempo kunnen aanpassen. Maar we hebben ook geleerd dat belangrijke en diepgaande veranderingen niet van de ene op de andere dag kunnen worden doorgevoerd.

Hoewel de pandemie afneemt, dwingen de daaruit voortvloeiende economische crisissen en de oorlog in het hart van Europa ons om voortdurend in overlevingsmodus te werken. In die overlevingsmodus is het moeilijk om aandacht te besteden aan details, discipline en kwaliteit. Toch voelen de onderwijsbeleidsmakers de nood om onderwijs te transformeren, door het doel, de inhoud en de uitvoering ervan fundamenteel te herzien (Verenigde Naties, 2022).

Zowel het onderwijsbeleid als de onderwijspraktijk moeten veranderen, zodat toekomstige generaties mondiaal competente individuen worden: mensen met meer solide, complexe wetenschappelijke kennis en vaardigheden, met een sterke pro-milieuhouding en daadkracht, die in staat zijn lokale en mondiale problemen te observeren en te begrijpen, en verschillende perspectieven en meningen te waarderen, te communiceren en succesvol en respectvol met anderen samen te

werken, en zich verantwoordelijk voelen voor duurzaamheid en collectief welzijn.

In 2022 heeft de VN, na nationaal overleg, 163 lidstaten bijeengebracht, waaronder regeringsleiders, leraren, studenten, het maatschappelijk middenveld, de academische wereld en andere belanghebbenden en partners.

Na de top dienden 133 lidstaten nationale engagementsverklaringen in en 65 staatshoofden en regeringsleiders legden tijdens de top hun verklaringen af, afgestemd op de vijf actiepunten van de top: Inclusieve, rechtvaardige, veilige en gezonde scholen; Leren en vaardigheden voor leven, werk en duurzame ontwikkeling; Leraren, onderwijs en het beroep van leraar; Digitaal leren en transformatie; Financiering van het onderwijs. Zoals vastgesteld door onderwijsbeleidsleiders in de hele wereld, moeten toekomstige veranderingen in het onderwijsstelsel gebaseerd zijn op deze vijf actiepunten.

Bovendien heeft de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling - OESO, een wereldwijd forum waar regeringen en markteconomieën samenwerken om duurzame economische groei te bevorderen, het belang erkend van educatie voor duurzame ontwikkeling en wereldburgerschapsonderwijs (WBE), en binnen PISA 2018 werd de beoordeling van wereldcompetenties gemeten naast lees-, wiskunde- en wetenschapsvaardigheden.

De beoordeling leverde waardevolle gegevens op over mondiale competenties van 15-jarige leerlingen, en de effectiviteit van scholen bij het aanpakken van de ontwikkeling van mondiale competentie. Een van de verslagen van de PISA 2018-beoordeling (OESO, 2018) gaf een overzicht van de competenties van leerlingen, waaronder kennis, vaardigheden, attitudes en waarden, bij het onderzoeken van lokale, mondiale en interculturele vraagstukken.

Uit een ander rapport (OESO 2022) blijkt dat landen en economieën verschillen in de mate waarin hun leerlingen zijn voorbereid op de urgente milieu-uitdagingen waarmee de mensheid wordt geconfronteerd. Het laatste thematische verslag dat zich baseert op de PISA-beoordelingsresultaten van 2018 en dat onlangs is gepubliceerd (OESO 2023) is gericht op wereldburgerschapcompetenties.

De aanbevelingen aan beleidsmakers zijn bedoeld om onderwijssystemen te leiden naar hervormingen die jongeren in staat stellen om open, passende en effectieve interacties aan te gaan met mensen uit verschillende culturen, en om te handelen voor collectief welzijn en duurzame ontwikkeling. Twintig jaar na de Verklaring van Maastricht over WBE is tijdens het congres in Dublin in november 2022 een nieuw strategisch document aangenomen, de Verklaring van Dublin over WBE tot 2050. De Verklaring is een Europees strategisch kader dat beleidsmakers en uitvoerders een leidraad biedt voor het vergroten en verbeteren van WBE.

Zij bouwt voort op bestaande internationale en Europese overeenkomsten, maar tracht ook coherent te zijn met relevante opkomende internationale contexten, zonder uit het oog te verliezen dat de respectieve staten en hun regeringen verantwoordelijk zijn voor de verwezenlijking en de inhoud van hun onderwijssystemen.

De Verklaring van Dublin over WBE is een niet-bindend rechtsinstrument. Het weerspiegelt echter de ontwikkeling van trends in de Europese onderwijssystemen en vertegenwoordigt het engagement van de beleidsmakers om bepaalde richtingen uit te gaan, met naleving van bepaalde normen en principes.

De Verklaring kan worden beschouwd als een belangrijke stap voorwaarts in de beleidsvorming met het oog op meer en betere WBE in Europa, omdat in de kernelementen ervan de nadruk wordt gelegd op sociale rechtvaardigheid, vrede, solidariteit, gelijkheid en eerlijkheid, mensenrechten, om er maar een paar te noemen. Bovendien zet zij zich in voor inclusieve en participatieve pedagogische praktijken en bouwt zij competenties op voor planetaire duurzaamheid en het omarmen van diversiteit en internationale verstandhouding - allemaal zaken die vandaag de dag hard nodig zijn.

De Verklaring is een nuttig instrument voor regeringen en niet-gouvernementele organisaties, zowel als richtsnoer voor het opstellen van intern beleid, actieplannen en programma's, als voor pleitbezorging naar en tussen nationale en lokale autoriteiten; daarom moet zij verdere politieke en pedagogische prioriteit krijgen in een langetermijnperspectief.

Regeringen en onderwijsbeleidsmakers moeten nu manieren vinden om de volledige betrokkenheid bij en de ontwikkeling van een systematische aanpak van de uitvoering van de Verklaring te bereiken. Dit kan een uitdaging zijn voor zowel regeringen als uitvoerders, aangezien de interne structuren en praktijken, juridische achtergronden en economische omstandigheden van staat tot staat en van regio tot regio kunnen verschillen.

In gevallen waarin verschillende strategieën gericht zijn op verschillende overlappende of soortgelijke onderwerpen, is het belangrijk om de strategieën die nauw met elkaar verband houden, te identificeren, te gebruiken en te versterken. Het kan lijken alsof zij een verschillende focus en reikwijdte hebben, maar als zij gemeenschappelijke doelstellingen en praktijken hebben, kunnen en zullen zij elkaar ondersteunen.

De Verklaring van Dublin omvat onder meer educatie voor duurzame ontwikkeling, wereldburgerschapeducatie, mensenrechteneducatie, die ook doelen en elementen zijn van het Referentiekader voor Competenties voor Democratische Cultuur (Raad van Europa 2010, 2013), de Verklaring van Berlijn inzake Onderwijs voor Duurzame Ontwikkeling (UNESCO 2021), en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de VN-agenda 2030 (Verenigde Naties, 2015).

Als overkoepelend document kan de Verklaring van Dublin een katalysator zijn en focus bieden voor actie door beleidsmakers op het gebied van onderwijs, door middel van interventies aan de basis en op beleidsniveau, waarbij gestreefd wordt naar verspreiding van goede praktijken en verhoging van de standaarden in heel Europa en daarbuiten, wat een realistisch doel is als het verstandig, efficiënt en duurzaam wordt uitgevoerd.

Hoe kan de Verklaring van Dublin succesvol worden uitgevoerd?

Zonder volledigheid na te streven, wil ik een aantal punten aanreiken waarmee beleidsmakers rekening moeten houden bij het plannen van de uitvoering van de Verklaring van Dublin.

Het onderwijs moet buiten zijn gebruikelijke grenzen treden. Onderwijs en leren vinden niet alleen plaats in scholen en andere formele onderwijsomgevingen. Scholen moeten dat erkennen en streven naar interactie en samenwerking met de gezinnen van leerlingen en de lokale gemeenschappen.

Om meer effect en duurzaamheid in de uitvoering te bereiken, moeten de nieuwe strategieën ook in de leerplannen tot uiting komen. Dit betekent niet noodzakelijk de invoering van een nieuw verplicht schoolvak. Curriculaire hervormingen in heel Europa zijn meer gericht op het ontwikkelen van competenties - opvattingen, houdingen, vaardigheden en kennis, in plaats van repetitieve kennis van een vastgestelde inhoud van bepaalde onderwerpen. Streven naar vakoverschrijdende competenties behoort tot de doelen van WBE.

Regeringen moeten streven naar inclusieve, rechtvaardige, veilige en gezonde leeromgevingen in scholen waar leerlingen gedijen en hun volledige potentieel bereiken, waar zij leren voor het leven, zich voorbereiden op het werkleven en een duurzame toekomst, waar jongeren worden aangemoedigd om te handelen in het algemeen belang van persoonlijk en collectief welzijn.

De onlineomgeving kan een enorme opslagplaats zijn van inhoud, materiaal en bronnen die leerlingen kunnen gebruiken bij het verkennen en zoeken naar mondiale kwesties en onderwerpen. De opkomst van *fake news*, aanzetten tot haat en digitaal geweld vormen echter een nieuwe uitdaging voor de onderwijsstelsels. Daarom wordt het onderwijzen van mediageletterdheid en cyberveiligheid belangrijker dan ooit tevoren.

Het gebruik van socialemediaplatforms neemt onder jongeren steeds sneller toe. Het zou zonde zijn om die platforms niet te benutten voor onderwijsdoeleinden, wetende hoe actief en gemotiveerd leerlingen ze gebruiken.

Toch is het onze verantwoordelijkheid om hen te leren hoe ze digitale ruimtes moeten gebruiken, bevooroordeelde mediabeelden in vraag te stellen en hun stem op verantwoorde wijze online te uiten. Een van de belangrijkste elementen van strategische ontwikkeling is de capaciteitsopbouw, ondersteuning en professionele ontwikkeling van leerkrachten, aangezien zij degenen zijn die curricula en hervormingen binnen het onderwijssysteem uitvoeren.

We moeten leerkrachten aanmoedigen tot levenslang leren en hun mogelijkheden bieden voor *peer learning* en mentorschap, en voor de uitwisseling van les- en leermateriaal en goede praktijken in een online-omgeving, of het opzetten van een scholennetwerk. Om de beste resultaten en duurzaamheid te bereiken wordt aanbevolen dat de concepten en methodologieën ook een integraal onderdeel worden van de initiële lerarenopleiding; samenwerking met de academische wereld en hogescholen wordt dan ook ten zeerste aanbevolen.

Een communicatiecampagne over de Verklaring zou belangrijk zijn om de concepten van WBE, educatie voor duurzame ontwikkeling en mensenrechteneducatie onder de aandacht te brengen. Grote openbare evenementen die scholen voor hun gemeenschap organiseren, bijvoorbeeld belangrijke internationale of nationale dagen rond WBE, zouden alle burgers en de hele samenleving zeker ten goede komen.

De deelnemers aan het congres in Dublin hebben al verklaard vastbesloten te zijn om wereldburgerschapeducatie in Europa verder te bevorderen. Nu is het aan de beleidsmakers om de eerste stappen in de richting van de uitvoering te zetten, waarbij niet alleen leerkrachten en ander schoolpersoneel en leerlingen, maar ook plaatselijke gemeenschappen, ouders en gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties betrokken zijn. Als we allemaal samen grote toewijding en inzet tonen om de Verklaring uit te voeren, kan en zal WBE een integraal onderdeel worden van de onderwijssystemen.

Referenties en aanbevolen literatuur

- Council of Europe (2010). *Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*. Council of Europe Publishing.
- Council of Europe (2013) *Reference Framework of Competences for Democratic Culture*. Council of Europe Publishing.
- Council of Europe (2017) *Report on the State of Citizenship and Human Rights Education in Europe*. Council of Europe Publishing.
- Council of Europe (2019). *Recommendation on developing and promoting digital citizenship education*. Council of Europe Publishing.
- OECD (2018). *Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework*. Paris. OCDE Publishing.
- OECD (2022), *Are Students Ready to Take on Environmental Challenges?* PISA, Paris. OECD Publishing.
- OECD (2023), *Engaging young citizens: Civic education practices in the classroom and beyond*, OECD Education Policy Perspectives, No. 65, OECD Publishing, Paris.
- Tiven, M. B., Fuchs, E. R., Bazari, A., & Wilhelm, M. (2022). *Successfully Educating Tomorrow's Global Citizens: Teaching and Evaluating Global Competency in e-Classrooms*. New York, NY: Bloomberg Philanthropies and the Organisation for Economic Co-operation and Development.
- UNESCO (2021). *Berlin Declaration on Education for Sustainable Development*. Paris. UNESCO
- UNESCO (2021). *Reimagining our futures together: a new social contract for education*. Paris. UNESCO
- United Nations (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York. United Nations.
- United Nations (2022) *From commitment to action: A guidance note for translating national commitments into action in follow-up to the Transforming Education Summit*. New York. United Nations

De Verklaring van Dublin over wereldburgerschapsonderwijs tot 2050: Welke uitdagingen biedt dit voor onderzoek?

*La Salete Coelho - Adviesraad ANGEL - Portugal
Ana Larcher Carvalho - GENE - Portugal*

In dit artikel* staan we stil bij de gevolgen voor wetenschappelijk onderzoek van de Verklaring van Dublin over wereldburgerschapsonderwijs (WBE) tot 2050 (GENE, 2022). De Verklaring van Maastricht (GENE/Noord-Zuid Centrum van de Raad van Europa, 2002) had een essentiële invloed op WBE-onderzoek, zoals we hieronder zullen betogen, en de Verklaring tot 2050 heeft het potentieel om nog meer te doen. We hebben vier belangrijke impactgebieden geïdentificeerd.

Ten eerste erkent de nieuwe Verklaring uitdrukkelijk het fundamentele belang van WBE-onderzoek als een essentiële factor voor betere, op onderzoek gebaseerde beleidsvorming, en doet zij verschillende voortellen om het onderzoekswerk te versterken.

Ten tweede schetst de Verklaring een nieuwe gedeelde visie en definitie van WBE die breder en dieper is en wordt omkaderd door verschillende nieuwe concepten en opkomende thema's die de perspectieven van Europese beleidsmakers en andere belangrijke WBE-actoren weergeven. Deze zullen van invloed zijn op de conceptuele discussies over WBE, en de weg vrijmaken voor nieuwe onderwerpen/studiegebieden die onderzoekers in de toekomst wellicht willen verkennen.

Ten derde erkent de nieuwe Verklaring het belang van contacten tussen onderzoekers, beleidsmakers en andere belangrijke WBE-actoren, namelijk met onderzoekers en vakmensen uit andere delen van de wereld, waardoor de weg wordt vrijgemaakt voor meer samenwerking in onderzoek tussen verschillende groepen en regio's.

Tenslotte geeft de nieuwe Verklaring ons, als onderzoekers en als WBE-gemeenschap, een grotere verantwoordelijkheid om in te spelen op de behoeften van de mensen die geconfronteerd

worden met een veranderende planetaire werkelijkheid, steeds complexere en onderling verbonden uitdagingen, bedreigingen voor de democratie, vrede en de mensenrechten.

We zullen deze vier impactgebieden bespreken en eindigen met een aantal vragen over hoe WBE-onderzoek kan worden versterkt, gesprekken kunnen worden gestimuleerd en verbindingen tussen WBE-actoren kunnen worden verdiept.

De nieuwe Verklaring versterkt het belang van WBE-onderzoek

In een workshop met beleidsmakers reflecteerde prof. Doug Bourn op de evolutie van WBE-onderzoek en het belang ervan voor beleidsmakers. Hij benadrukte dat WBE al 30 jaar bestaat en zijn wortels heeft in het werk van maatschappelijke organisaties. Deze organisaties hebben een beslissende rol gespeeld bij de uitbreiding ervan en ook bij de ontwikkeling van innovatieve benaderingen.

Er was echter geen geschiedenis van op feiten gebaseerd onderzoek, noch sterke literatuur over WBE. Daarom werd beleid uitgevoerd zonder solide bewijs om het te ondersteunen. Beleidsmakers hebben steeds meer behoefte aan bewijsmateriaal als basis voor beleidsontwikkeling waarop zij hun keuzes kunnen baseren en financieringsbeslissingen kunnen rechtvaardigen. Het analyseren en aantonen van de effecten van WBE op het leren en de ontwikkeling van studenten is bijvoorbeeld essentieel om de steun voor WBE in de toekomst te behouden. In de afgelopen tien jaar is het onderzoek gegroeid, waardoor beleidsmakers een deel van het benodigde bewijsmateriaal hebben verkregen.

*De auteurs erkennen de bijdrage van Douglas Bourn en Massimiliano Tarozzi, leden van de raad van bestuur van ANGEL, aan de overwegingen in dit document.

Sinds de Verklaring van Maastricht in 2002 zijn er belangrijke ontwikkelingen geweest op het gebied van WBE: het is nu een duidelijk, apart gebied van onderwijsbeleid, onderzoek en praktijk met als kern een leerbenadering die gebaseerd is op wereldwijde sociale rechtvaardigheid, de bevordering van mensenrechten en de wens voor een rechtvaardigere en duurzamere wereld (Bourn, 2022).

WBE-onderzoek heeft aan kracht gewonnen aan verschillende universiteiten, met de opkomst van WBE-tijdschriften en hierdoor ook een toename van het aantal publicaties. Prof. Massimiliano Tarozzi, de coördinator van de «Multilingual Global Education Digest», een project van het ANGEL-netwerk (Academic Network on Global Education and Learning) onder redactie van GENE (Global Education Network Europe), dat sinds 2015 WBE-literatuur evalueert, wees op de consistente toename van het aantal publicaties.

Er is een duidelijke toename van Engelstalige publicaties in de afgelopen zes jaar: van 159 publicaties in 2015 tot 469 in 2021. Rekening houdend met andere talen heeft de «Digest» in de afgelopen zes jaar 296 boeken en 1600 tijdschriftartikelen geïdentificeerd (ANGEL, 2022). Dit getuigt van de toegenomen belangstelling van onderzoekers voor WBE-vraagstukken, met name van beginnende onderzoekers die een aanzienlijk aantal proefschriften hebben geschreven.

De nieuwe Verklaring erkent rechtstreeks het fundamentele belang van WBE-onderzoek door te stellen dat het een essentiële factor is voor betere, op onderzoek gebaseerde beleidsvorming. Ook worden verscheidene voorstellen gedaan om het onderzoekswerk te versterken: voorstellen om de verdere ontwikkeling van WBE-onderzoek te ondersteunen en waar mogelijk te financieren, om een op onderzoek gebaseerd beleid mogelijk te maken, en om inspanningen te ondersteunen op dit gebied van onder meer (...) onderzoekers, met erkenning van hun WBE-deskundigheid.

Deze voorstellen, plus een herziene visie en definitie die veel duidelijker en gedetailleerder zijn, zoals we in het volgende punt zullen zien, zullen een aanzienlijk effect hebben op WBE-onderzoek.

De nieuwe Verklaring opent nieuwe onderzoeksterreinen voor WBE

Zoals gezegd bouwt de nieuwe Verklaring voort op de Verklaring van Maastricht. Ze presenteert echter een vernieuwde visie en definitie, die het resultaat zijn van de inbreng van diverse belanghebbenden, en vertaalt essentiële perspectieven van verschillende actoren, waaronder beleidsmakers, maatschappelijke organisaties, jongeren, lokale en regionale overheden, academici, uit verschillende delen van de wereld. Dit is een van de sterke punten en de redenen waarom deze visie en definitie moeten worden gebruikt bij WBE-conceptualiserings- en toekomstig onderzoek.

De definitie integreert nieuwe termen die het toepassingsgebied en de actieradius van WBE uitbreiden volgens nieuwe visies en opkomende onderwerpen, en voegt bijvoorbeeld een meer spirituele dimensie toe die tot uiting komt in uitdrukkingen als harten; of verbeelding en hoop.

Of een diepere reflectie over planetaire duurzaamheid, over de rol van mensen in de wereld en hun plaats daarin, nu en in de toekomst. Het belang van conceptualisering komt tot uitdrukking in «Bijlage 1», gewijd aan deze hernieuwde definitie. Door het streven naar een gedeeld perspectief van het transversale en intersectionele karakter van WBE, zal het ongetwijfeld van invloed zijn op theoretische kaders.

Het document verzamelt verschillende verwante nationale en internationale definities en concepten en gaat op zoek naar een gemeenschappelijke kern - waarden, beginselen en dimensies - die de mogelijkheid biedt om de relatie tussen verschillende concepten en het gebruik ervan in de praktijk kritisch te analyseren.

Een ander belangrijk thema dat de Verklaring aansnijdt, is evaluatie. Met het besef dat de huidige modellen voor planning en evaluatie niet werken, werd één evaluatieverbintenis aangegaan: steun voor de ontwikkeling van passende mechanismen voor normering, kwaliteitsgarantie, monitoring en evaluatie, gebaseerd op modellen van goede praktijken die geschikt zijn voor WBE in bepaalde sectoren. Voor de ontwikkeling van deze nieuwe modellen is de inbreng van onderzoek nodig.

In de nieuwe Verklaring wordt gewezen op de noodzaak om leerkrachten te ondersteunen en ook hier speelt onderzoek een belangrijke rol. Er worden vragen gesteld - voornamelijk over de versterking van de leerkrachtenopleiding - om de kloof tussen de bereidheid om WBE te integreren en het vertrouwen, de vaardigheden, de competenties en de steun om dat te doen, geleidelijk te overbruggen via schoolbrede benaderingen en leerplanhervormingen, met inbegrip van de dekolonisatie van leerplannen. Om WBE in het formele onderwijs te bevorderen, zijn nieuwe pedagogische benaderingen en praktijken nodig, en onderzoek speelt daarbij een sleutelrol. Deze nieuwe concepten en onderwerpen vereisen een diepere kritische reflectie waarin onderzoek een cruciale rol moet spelen.

De nieuwe Verklaring maakt de weg vrij voor meer samenwerking in WBE

De nieuwe Verklaring legt de nadruk op dialoog, coördinatie tussen belanghebbenden, en netwerken en beleidsleren rond WBE. Zoals in

de Verklaring staat, is het onze visie om (...) alle relevante belanghebbenden te betrekken bij de dialoog, de netwerkvorming en de samenwerking rond WBE. Ook wordt toegezegd de coördinatie tussen lokale, regionale, nationale, pan-Europese en internationale niveaus en netwerken te ondersteunen. Onderzoek speelt een cruciale rol als facilitator van dergelijke dialogen en als forum om mensen met elkaar in contact te brengen.

Een voorbeeld is wat in een paar jaar tijd is bereikt met ANGEL. Het netwerk werd in 2017 opgericht door nauwe samenwerking tussen GENE en vooraanstaande universiteiten op dit gebied om relaties tussen wetenschappers en academische instellingen tot stand te brengen en te versterken en de banden tussen onderzoekers en beleidsmakers aan te halen om op onderzoek gebaseerde beleidsvorming mogelijk te maken.

Het netwerk is in de loop der jaren gegroeid en heeft meer dan 900 leden, waaronder academici, beleidsmakers, NGO's en anderen die geïnteresseerd zijn in WBE. Het heeft een ledenbestand ontwikkeld dat de contacten tussen de verschillende belanghebbenden vergemakkelijkt en heeft evenementen georganiseerd om de interactie tussen beleidsmakers, praktijkmensen en onderzoekers aan te moedigen.

Dit getuigt van de kracht van onderzoek om mensen samen te brengen en gesprekken op gang te brengen over cruciale WBE-onderwerpen, die de nieuwe WBE-Verklaring kan versterken.

Onderzoek speelt ook een belangrijke rol bij het faciliteren van het werk met vakgenoten en collega's uit verschillende regio's van de wereld om van elkaar te leren en elkaar te ondersteunen. De samenwerking met Global Critical Friends, vertegenwoordigers van verschillende WBE-sectoren wereldwijd tijdens het uitwerken van de nieuwe Verklaring, heeft de noodzaak onderstreept om vele perspectieven en verschillende kennisbronnen in het onderzoek op te nemen.

Nieuwe spannende onderwerpen, zoals machtsdynamiek, begrip van historische en geopolitieke verhoudingen, met inbegrip van de erfenis van het kolonialisme, en meer inclusieve en gedekoloniseerde methodologieën, werden in het gesprek gebracht.

Het was nog nooit zo dringend om de dialoog te versterken in een horizontale relatie die wederzijds leren kan bevorderen. Onderzoek heeft veel te winnen bij deze interregionale processen, vooral als het methodologische en inhoudelijke innovaties kan integreren. Het kan ook de facilitator van dergelijke uitwisselingen zijn.

De nieuwe Verklaring geeft onderzoekers een grotere verantwoordelijkheid

De nieuwe WBE-Verklaring geeft onderzoekers en de WBE-gemeenschap een grotere verantwoordelijkheid om in te spelen op de behoeften van de mensen. Dit wordt aan het begin van de Verklaring verwoord: mensen worden geconfronteerd met een reeks complexe crisissen en uitdagingen, en hebben het recht om te leren, om de instrumenten aangereikt te krijgen om kritisch na te denken over hun plaats in de wereld, om te reageren en om solidair te handelen. En WBE draagt bij tot het aangaan van deze uitdagingen. WBE is essentieel om mensen, individueel en collectief, in staat te stellen te leren en bij te dragen aan het veranderen van de wereld.

Onze verantwoordelijkheid is nog dringender voor jongeren. Jongeren worden geconfronteerd met en zijn bezorgd over de complexiteit van mondiale uitdagingen. Zij willen meer weten over wereldwijde ongelijkheden, klimaatverandering en verlies van biodiversiteit, alle vormen van discriminatie en mensenrechtenschendingen, en de diepere redenen voor sociale onrechtvaardigheid en ongelijkheid begrijpen.

Veel jongeren zijn sterk betrokken bij de opbouw van een andere wereld, zoals zichtbaar is in de beweging voor klimaatactie en vele andere jeugdbewegingen. Zij vragen ook om ander onderwijs, dat hen meer instrumenten aanreikt om de complexiteit en de onderlinge verbanden van mondiale problemen te begrijpen, dat de plaats van de mens in de natuur erkent en dat leerlinggericht is.

Een onderwijs dat leerlingen in staat stelt actie te ondernemen om de wereld te veranderen (UNESCO, 2022). Onderzoekers en beleidsmakers hebben een verantwoordelijkheid tegenover deze jongeren om op deze eisen in te gaan en hen de instrumenten te geven om aan deze gesprekken deel te nemen en in te grijpen.

Dat is wat WBE wil doen. Zoals gesteld in de herziene definitie in de nieuwe Verklaring: "Wij beschouwen wereldburgerschapsonderwijs als essentieel voor de transformerende kracht van en de transformatie in het onderwijs."

Vooruitblik

De nieuwe WBE-Verklaring opent nieuwe uitdagingen en mogelijkheden voor onderzoek naar onderwerpen, actoren en methodologieën. Om de Verklaring betekenisvol en zinvol te maken, is het belangrijk om een gesprek op gang te brengen over wat de Verklaring betekent voor onderzoekers in hun eigen context. Welke rol kunnen onderzoekers spelen bij de ontwikkeling van beleid op nationaal niveau? Hoe kunnen we het beste halen uit reeds bestaande structuren? De ultieme uitdaging is het mobiliseren van de kracht van onderzoek en onderzoekers om mensen samen te brengen, bruggen te slaan tussen verschillende actoren, kennisgebieden en regio's, en een bredere coalitie tussen WBE-actoren te faciliteren om de beste manieren te vinden om de Verklaring in praktijk te brengen.

Referenties

- ANGEL (2022) Global Education Digest 2022. London: Development Education Research Centre, IOE, UCL's Faculty of Education and Society.
- Bourn, D. (2022) Global Education in Europe Beyond Maastricht Definition. Internal GENE Briefing paper. Unpublished.
- GENE (2022) [The European Declaration on Global Education to 2050: A European Strategy Framework for Improving and Increasing Global Education in Europe to the Year 2050](#). Adopted on 4 November 2022, Dublin, Ireland.
- GENE/North-South Centre of the Council of Europe (2002) [The Maastricht Global Education Declaration: A European Strategy Framework For Improving and Increasing Global Education In Europe to the Year 2015](#). Adopted on 17 November 2002, Maastricht, the Netherlands.
- UNESCO (2022) [Youth demands for quality climate change education](#).

Verantwoordelijke uitgever : Jean Van Wetter
Enabel - Hoogstraat 147 - 1000 Brussel
April 2023

Illustraties: Mónica Ortiz

België
partner in ontwikkeling